

VERENIGINGS NIEUWS

Hulp bij veldonderzoek

De Veldwerkgroep heeft onder andere het stimuleren van veldwerk door amateurs tot doel. Vrijwillige zoogdieronderzoekers stuiten echter regelmatig op problemen die zij moeilijk alleen kunnen oplossen. De Veldwerkgroep wil deze mensen behulpzaam zijn door enkele faciliteiten aan te bieden. Zo heeft de Veldwerkgroep een literatuurarchief met daarin artikelen over allerlei soorten landzoogdieren en inventarisatierapporten (literatuuroverzicht op aanvraag verkrijgbaar). Deze zijn voor iedereen te leen. Mocht de Veldwerkgroep bepaalde literatuur niet hebben dan wil zij proberen deze literatuur te



Niet elke amateur-zoöloog heeft de beschikking over een eigen bibliotheek voor zijn literatuur.

Foto Pieter Elbers

achterhalen. Ook ten aanzien van het uitwerken van de onderzoeksgegevens of het schrijven van verslagen wil de Veldwerkgroep helpen.

Contactadres: Kees Mostert, Palamedesstraat 74, 2612 XS Delft, 015-145073 (NL).

Geslaagd zomerkamp in de Limousin

Van 27 juli t/m 3 augustus vond er op het Plateau de Millevaches, op de grens van de departementen Haute-Vienne, Creuse en Corrèze (te zamen de Limousin), een inventarisatiekamp van de Veldwerkgroep plaats. Er gaven 34 mensen op het kamp acte de présence, waarvan 21 Nederlanders, 11 Fransen, één Belg en één Noorse. Deze verscheidenheid aan nationaliteiten gaf een bijzonder tintje aan dit kamp. Er waren in wisselende volgorde vijf talen te horen, want ook Engels (de voertaal) en Latijn (voor de soortnamen) werden aangegrepen om de communicatie zo goed mogelijk te laten verlopen. De samenwerking met de Fransen, onder 'aan-



De Schreibers-vleermuis was een van de bijzonderheden op het kamp.

Foto Rogier Lange

voering' van Michel Barataud, was nuttig en boeiend.

Vanuit de Gîte werden elke dag activiteiten georganiseerd. Het aparte landschap (hoogveen gelegen tussen de 800 en de 1000 meter hoogte met talloze heldere beekjes en meentjes, alsmede enkele grotere meren) leende zich ook voor activiteiten die niet met

zoogdieren te maken hadden. Zo is er op verschillende excursies gekeken naar vogels, vlinders, libellen, reptielen en amfibieën.

Op geringe afstand van de Gîte stonden verspreid over diverse op het oog veelbelovende locaties ongeveer 150 live-traps opgesteld, die al voor aanvang van het kamp uitgezet waren. Om nog niet geheel opgehelderde redenen vielen de vangsten tegen, zowel in kwalitatief opzicht (er werden maar zes soorten 'muizen' gevangen: bosspitsmuis, rosse woelmuis, veldmuis, aardmuis, bosmuis en grote bosmuis) als in kwantitatief opzicht (het vangstpercentage lag doorgaans onder de 5%). Het enige voordeel van de magere vangsten was dat er meer tijd overbleef voor andere (zoogdier)bezigheden, zoals het pluizen van braakballen. In de omgeving werd een groot aantal braakbalpartijen verzameld, voornamelijk van kerkuilen, maar van bosuil en grauwe kiekendief. Op het kamp zijn een aantal partijen onderzocht, waarbij enkele leuke vondsten gedaan werden. Zo troffen we schedelfragmenten van beide waterspitsmuissoorten (de 'gewone' waterspitsmuis en de Millers waterspitsmuis, ook wel moerasspitsmuis genoemd), de Pyrenese woelmuis, de zuidelijke waterrat en een eikelmuis aan. Aan het eind van het kamp zijn de niet geplozen braakballen verdeeld over de belangstellenden. Omdat we verwachten dat niet iedereen de meegenomen braakballen op tijd kan pluizen en om hulp te kunnen bieden bij het determineren van moeilijke of onbekende soorten, is er op 6 oktober 1991 een braakballendag



georganiseerd in Centrum De Schothorst te Amersfoort.

Op het gebied van de vleermuizen had het plateau niet veel soorten te bieden. Het algemeenst waren de gewone dwergvleermuis en de laatvlieger; van beide soorten werden enkele kraamkolonies opgespoord. Ook de in de Benelux niet voorkomende Kuhl's dwergvleermuis werd geregeld waargenomen. Minder vaak werden de baardvleermuis, de watervleermuis, de franje-staart, de rosse vleermuis en de grootoorvleermuis aangetroffen. Het absolute hoogtepunt op vleermuisgebied werd voor de meesten gevormd door een excursie naar een treinviaduct

Ook 'de Limousin' was weer een geslaagd kamp.

Foto Joost Verbeek

in het departement Corrèze, zo'n 130 km rijden vanaf de Gite, waarin een groot aantal vleermuizen in de pijlers huisden. Hoewel de Fransen deze verblijfplaats al kenden, was de vreugde groot toen in één van de twee toegankelijke ruimtes Paarse hoefijzerneuzen met jongen hingen, hetgeen hier voor het eerst werd vastgesteld. Naast deze soort hingen er grote hoefijzerneuzen, vale en kleine vale vleermuizen en de kenmerkende Schreibers of langvleugelvleermuizen. Rond de schemering werden bij de

beide verblijfplaatsen in totaal ongeveer 2800 uitvliegende vleermuizen geteld. In de omgeving van deze brug was nog meer te beleven: in het fraaie bos werd op de zolder van een oud houten schuurtje een grote latrine van de genetkat gevonden. Verder klauterden overal duidelijk hoorbaar relmuizen rond.

Door middel van zichtwaarnemingen en het vinden van diersporen zijn aanvullende zoogdiergegevens verzameld van egel, mol, haas, konijn, muskusrat, dwergmuis, hazelmuis, eekhoorn, ree, edelhert, wezel, hermelijn, bunzing, boommarter, steenmarter, das, otter en vos. Last but not least was het bekende roodbruine Limousin-rund op veel plaatsen prominent aanwezig. Al deze waarnemingen, met uitzondering van die van het genoemde vee, werden aangetekend op drie grote zwart-witkaarten en bijbehorende lijsten die aan een wand van de Gite hingen, zodat iedereen op de hoogte bleef. Op zaterdag keerde iedereen moe maar voldaan huiswaarts. Op het muizenweekend van de Veldwerkgroep te Voorne zullen dia's en foto's van het kamp te zien zijn, en tien mensen zijn aan de slag gegaan om de verzamelde gegevens te hervormen tot een boeiend verslag.

Rogier Lange

Bestuurswisseling Veldwerkgroep

In het bestuur van de Veldwerkgroep heeft onlangs een mutatie plaatsgevonden:

Jeroen van der Kooij heeft de plaats overgenomen van Peter Twisk, die zich vijf jaar op en naast de kampen heeft ingezet voor de Veldwerkgroep. We bedanken Peter voor zijn inzet en hopen dat hij, zij het op een wat minder directe manier, nog jaren betrokken zal zijn bij de activiteiten van de Veldwerk-

groep, waar zijn grote veldwerk-ervaring altijd welkom blijft. Op de eerstvolgende bestuursvergadering van de Veldwerkgroep zal de taakverdeling na het toetreden van Jeroen (de tweede) opnieuw vastgesteld worden. Hier volgt vast zijn adres: Jeroen van der Kooij, Doornekampseweg 8, 6866 BG Heelsum, telefoon 08373-17937 (NL).

Rogier Lange



Zoogdierweekeinde

Foto Nicoline Elsink

Op 31 augustus en 1 september stonden de inheemse, in het wild levende zoogdieren centraal in het bezoekerscentrum De Heurne in Rheden. De VZZ heeft, in samenwerking met Natuurmonumenten, een programma gemaakt waarin opgenomen wandelexcursies, demonstraties, tentoonstellingen en audiovisuele producties. Het publiek kon op deze wijze kennismaken met de zoogdieren in het Nationaal Park Veluwezoom. Ondanks het feit dat de regionale krant en radio door middel van interviews de activiteiten goed hadden opgepikt, was het maar afwachten of men zo ver te krijgen was om bijvoorbeeld een sectie op een bunzing bij te wonen uitgevoerd door de Werkgroep Marterachtigen. Een tiental geïnteresseerden stond uiteindelijk rond de snijtafel.



strandweer (30°C) gooide roet in het eten. De gemiddelde opkomst van een zondag, 600 bezoekers, werd niet overschreden. Het publiek kon zich laten informeren door de andere aanwezige organisaties: Otterstation, Das en Boom, Vereniging tot behoud van het Veluws Hert en de Vleermuiswerkgroep Gelderland. De districts-beheerder van Natuurmonumenten vertelde over het faunabeheer in het Nationaal Park. De daarop volgende discussie was een voorproefje van wat te verwachten is op de VZZ-Hoefdierendag op 5 oktober.

Een uniek uitstapje was het bezoek aan het ecoduct De Woeste Hoeve over de A50, geleid door de Vereniging tot behoud van het Veluws Hert. De VZZ-Werkgroep Boommarterers in oprichting vertelde over hun onderzoek naar de verspreiding van de boommarter. Dit zoogdier wordt steeds vaker in het Nationaal Park gezien, een gunstige ontwikkeling. Op de diersporenwandeling van het IVN werd een onderkaak van een vos gevonden en de Zoogdierenwerkgroep van de NJN trok de aandacht met het pluizen van braakballen. Tot slot liet natuurfotograaf Geurt Besselink schitterende dia's zien van de zoogdieren in het gebied. Een geslaagde week-einde, een grote groep mensen heeft kennis kunnen maken met onze inheemse zoogdieren, vooral dankzij de inzet van gidsen en inleiders.

Nicoline Elsink

Ondergeschoven kindje

Van de drie avondexcursies was die van de grote zoogdieren binnen de kortste keren volgeboekt. Het observeren van wild zwijgen, edelhart en ree oefent een enorme aantrekkingskracht uit. Dit in tegenstelling tot het altijd al ondergeschoven kindje "kleine zoogdieren". Maar ook deze excursie behaalde uiteindelijk ruim zijn quotum, en was gezien de vangsten in de uitgezette inlooppvallen uitermate succesvol. Rosse woelmuis, huisspitsmuis, bosmuis en veldmuis konden aandachtig bekeken worden. De vleermuizen waren niet erg actief op deze warme nazomer avond, waardoor de bat-detectors tamelijk stil bleven. Toch heeft men dankzij een inleiding van de Vleermuiswerkgroep Gelderland veel kunnen leren over voorkomen en leefwijze van vleermuizen.

Te mooi weer

De zondagactiviteiten hadden te lijden van het weer: het

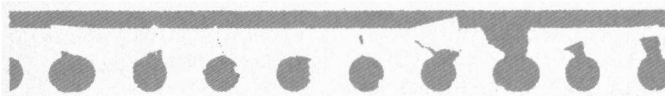
Kadertraining

Individuele VZZ-leden en de VZZ-werkgroepen zetten zich, soms al jaren, op verschillende manieren in voor de inheemse zoogdieren. Bij de een ligt het accent op onderzoek, bij de ander meer op voorlichting. Om deze mensen te ondersteunen in hun werk zal een kadertraining Voorlichting en Publiciteit opgezet worden. Doel van de training is het vervolmaken van de eigen vaardigheden om daarmee het aantal in zoogdieren geïnteresseerde mensen te kunnen vergroten.

De training beslaat hooguit vier dagdelen. De inhoud staat nog niet vast maar zal onder andere de volgende onderdelen bevatten: het maken van tentoonstellingen en folders, het houden van lezingen en het leiden van excursies. Bij het onderwerp publiciteit moet gedacht worden aan het benaderen van de media, het schrijven van persberichten.

De cursus is bestemd voor zowel mensen die al langer als vrijwilliger actief zijn, maar ook voor hen die actief willen worden. Van de deelnemers wordt een financiële bijdrage gevraagd. Op dit moment wordt nog bekeken wie gevraagd wordt mee te werken bij het samenstellen en geven van de cursus, een adviesbureau of het Konsulentschap voor Natuur en Milieu Edukatie. In de toekomst zullen de activiteiten van de VZZ meer en meer in provinciaal georganiseerde "Zoogdierwerkgroepen" plaats vinden. De cursus Voorlichting en Publiciteit kan helpen de vaardigheden te ontwikkelen die nodig zijn om zulke activiteiten te organiseren.

Een ieder die zich wil aanmelden als deelnemer aan de cursus en/of denkt te kunnen bijdragen aan de inhoud kan contact opnemen met de project-coördinator: Nicoline Elsink, p/a VZZ-bureau Jansbuitensingel 14, 6811 AB Arnhem. 085-454825 (NL).



Inventarisatieweekend dassen

Om het wel en wee van de das in Vlaanderen beter te leren kennen en zo het daartoe bestemde inventarisatie- en beschermingswerk beter te organiseren en coördineren werd besloten een dassenweekend te plannen van 8 tot 10 november 1991. Dit weekend zal plaatsvinden in het Natuurhistorisch Centrum "De Swaen" in 's Gravenvoeren.

Het is de bedoeling om via deze bijeenkomst een werkgroep van enthousiaste medewerkers samen te stellen om in de toekomst dassenonderzoek beter ter hand te kunnen nemen. Dit werk zal in de eerste plaats bestaan uit het inventariseren van potentiële dassengebieden. Veel van ons Vlaamse landsgedeelte, zoals de streek rond Tongeren, blijkt nog nauwelijks onderzocht op de aanwezigheid van dassenburchten. Het betreft dus regelrecht pionierswerk. Ook is er nog veel werk rond gekende dassenburchten.

Tijdens dit weekend willen wij de deelnemers vertrouwd maken met het speuren naar



Foto Steven Jansen

de aanwezigheid van dassenburchten, de leefwijze van de das en zijn sporen.

Programma:

- *vrijdag 8 november*

20.00 aankomst en kennismaking met koffie.

20.30 inleidende diaserie over de das.

- *zaterdag 9 november*

8.30 ontbijt en klaarmaken lunchpakket.

9.00 indeling inventarisatiegroepen.

9.30 excursie naar en inventarisatie van de Jekervallei.

- *zondag 10 november*

9.00 ontbijt.

9.30 excursie in de Voerstreek.

14.00 afsluitend diner.

Prijs: NCBR leden bfr 1500, niet leden bfr 2000.

Inschrijving door storting op rekening 068-0776500-42 van NCBR, Postbus 10, 9810 Gavere onder vermelding *dassenweekend*.

In de prijs is alles inbegrepen. Gevraagd wordt gans het weekend mee te maken om een vlekkeloze organisatie te garanderen. Van elke deelnemer wordt verwacht dat hij of zij laarzen, warme kleding, verrekijker, notitieboekje en potlood meeneemt.

Ik hoop van harte enkele voor de toekomst actieve en gepassioneerde dassenfreaks te mogen begroeten tijdens dit weekend. Mocht u nog vragen hebben, aarzel niet mij te bellen. Jan Cortens, Bovenheide 12, 2580 Ravels. Telefoon 014-656483 (B).

Atlas van de Nederlandse Zoogdieren

In februari verschijnt de 'Atlas van de Nederlandse Zoogdieren', waaraan sinds 1980 is gewerkt. Met name de VZZ heeft een belangrijke bijdrage aan de tot stand koming van dit standaardwerk gehad. De atlas geeft een volledig en gedetailleerd overzicht van de verspreiding van de Nederlandse landzoogdieren. Zowel de huidige verspreiding als de verspreiding tot 1960 is op kaartjes weergegeven. De begeleidende

tekst geeft een verklaring over het voorkomen.

Leden van de VZZ kunnen de atlas tegen de ledenprijs van f37.50 (BF 670) verkrijgen (winkelprijs f 49.50, BF 890). Wie echter de atlas bij voorintekening bestelt, betaalt slechts f32,50 + f4,50 (BF 660) verzendkosten. Voorintekenen door voor *15 december 1991* f37,- over te maken op postgiro 13028 van Uitgeverij KNNV te Eindhoven onder vermelding van 'NB56 Zoogdierenatlas'. Na verschijnen wordt het boek dan toegezonden.

Rectificatie

Het afdrukken van foto's loopt soms fout. In Zoogdier 91/2 zijn in het artikel 'Determineren met een batdetector' van Kees Kapteijn & Herman Limpens twee dia's van Zomer Bruijn en één dia van Dick Klees ondersteboven afgedrukt. Bovendien zijn de meer vleermuis en de watervleermuis op bladzijde 18 en 19 verwisseld. Hiervoor onze excuses aan lezers en fotografen. We hopen dergelijke fouten door aanpassing van onze werkwijze in de toekomst te voorkomen.

De redactie